

MILYEN GAZDASÁGI ÁLLAPOTBAN KAPTUK VISSZA KÁRPÁTALJÁT?

Fel kell figyelniük arra a körülményre, hogy a ruszinság elhúzódott a szláv „testvér”-től, hogy a „más-fajú” magyar néppel egyesülhessen. Ennek fontos okai voltak. A dolgok szellemi oldalát láttuk. Egy nemzet életében azonban a lelkieken felül döntőek a gazdasági körülmények is.

A ruszinok előtt világos, hogy Kárpátalja önálló gazdasági életre képtelen. Ezért igényeik nem nagyok és kielégítésükről a lecsatolás előtt megnyugtató mértékben történt gondoskodás. A nagy magyar Alföld ellátta őket szemes terményekkel, Erdély erdőrengetegekben egész télen át munkát találtak, az állattenyésztés és mezőgazdaság, valamint általában a nép szociális helyzetének javításáról gondoskodott az Egán-akció, fejlett faipara volt – három falepárolója, négy nagy bútorgyára, számos fűrésztelepe – három vasgyára, ugyanannyi üveggyára, virágzott az agyagipara, kedvelt fürdőhelyeit Nagy-Magyarország minden vidékéről felkeresték, ismert gyümölcsseit és bortermését felvette Galícia.

A csehek bevonulásakor megszűnt az Egán-akció utódja, a hegyvidéki kirendeltség, elesett az Alföld, lassan megszűntek a vasgyárak, a bútorgyárak egymásután leégtek és azokat újra nem építették fel, az üveggyárak is bezárták kapuikat és számos fürdő, Hársfalva, Szojmy, Borkút, Visk stb. tönkrement, csupán a fafeldolgozó telepek maradtak meg, sőt fejlődtek is a fűrésztelepek. Ennek természetszerűen kellett így bekövetkeznie, mivel a csehországi fejlett iparral és a szudétavidék híres fürdőkultúrájával Kárpátalja nem versenyezhetett.

Így tehát a lakosság megélhetését a többi foglalkozási ágak kellett biztosítani, elsősorban a mező- és erdőgazdaságnak.

Kárpátalján a talajkultúra megoszlása hivatalos csehszlovák statisztikai adatok szerint 1921-ben és 1937-ben százalékban kifejezve a következő volt:

	1921-ben	1937-ben
szántóföldre jutott	19 %	19 %
állandó rét és kaszálóra	14 %	11.6 %
hasznosított és kereskedelmi kertek	0.7 %	0.6 %
szőlők	0.23 %	0.31 %
erdőség	49 %	47 %
Ezzel egyidejűen a foglalkozási ágak megoszlása ugyanekében az években:		
mező- és erdőgazdálkodásból élt a lakosság	68%	66%
iparból, kézmű- és háziiparból kereskedelem, szállítás, pénzügyből	14%	12%
.....	7%	9%
közszolgáltatásból	3%	4%

Helyi jelentősége alapján kiemelve a mezőgazdaságot, a statisztikai adatok szerint a mezőgazdasági üzemek 30 százaléka nem lépte túl az 1 ha-t (1 ha = 1.73 kat. hold), 50 százalék pedig az 1-5 ha, tehát 1.73 és 8-6 kat. hold között volt. Ha tekintetbe vesszük, hogy a kárpátaljai földek hozama alacsony, nevezetesen kataszteri holdanként a termésátlag búzánál 4.2 q, rozsnál 3.7 q, árpanál 2.8 q, zabnál 2.7 q, burgonyánál 51.3 q, kitűnik, hogy milyen alacsony életszínvonalnak

kellett itt kialakulnia, hisz a lakosság 66 százalékáról van szó.

Az erdőgazdálkodás Kárpátalja különleges kérdése, mert az erdőségek a területnek majdnem a felét foglalják el. Különben is a ruszin kiváló erdőmunkás. Kárpátalján az erdőterület kitett 1920-ban 1,098,000 kat. holdat, míg 1930-ban 1,052,000 kat. hold volt. Ebből túlevélűek 19-9, illetőleg 20-6 százalék, lomberdőség 59.4, illetőleg 59.5 százalék. A kitermelt famennyiség az 1920. évben 704,000 m³, amiből 481,000 m³ a tűzifa, azaz 1 kat. holdnyi erdőterületre 1.39 m³ kitermelés jut, amikor az évi szaporulat átlag 1.85 m³. Az 1930. évben a termelés már 1,871,000 m³ volt; ebből 1,178,000 m³ a tűzifa, azaz több mint az évi szaporulat. Ha hozzászámítjuk ehhez az 1930. évben 1650 kat. holdnyi területre kimutatott fereg, vihar, hó stb. által okozott természeti károkat és az 5607 kat. holdnyi területet ért tűzkárt, kitűnik, hogy az erdőképviselte nemzeti vagyoni évről évre apadt. Az erdőgazdálkodás 17,053 egyént foglalkoztatott, akik saját személyükkel együtt összesen 56,808 egyént tartottak el. Tehát az 1930. évi adatok szerint a lakosság 8 százaléka volt az erdőkre utalva.

A kitermelt fa értékesítésének főpiaca Magyarország volt, aminek legjobb bizonyítéka az, hogy például a Tiszán tutajokon leszállított fa értéke 1929-ben 38 millió csK, 1930-ban 26 millió, de 1931-ben már csak 8 millió csK-t tett ki, mivel a nevezetes magyar-cseh vámháború után Magyarország máshonnan fedezte szükségletét. Különben az összkivitel értéke Kárpátaljáról ugyanezen években általában 580, 551 és végül 446 millió csK volt, amely esésben Magyarországnak oroszlanrésze volt.

Így tehát Kárpátalja mezőgazdasági kérdéseit a földrajzi és éghajlati adottságok, erdőgazdasági problémáit pedig a terepviszonyok tették komplikáltakká. Ez utóbbinál költséges erdei vasutakat és erdei utakat kellett volna építeni, amelyek ipartelepek nélkül nem lehettek rentábilisak, ipartelepek (például Bática tervezett kaptafagyára) pedig már csak az utak hiánya miatt sem létesülhettek, nem feledve a mondottakat, hogy a cseh állam Kárpátalján ipart nem fejleszthetett ki saját iparának veszélyeztetése nélkül.

Ez országgrész gazdasági megerősítése tehát csak a mezőgazdaságon keresztül volt elképzelhető. Itt azonban a művelési módok változtatását nem lehetett keresztülvinni. Megkísérelték rászoktatni a népet a rozstermelésre, nem sikerült kedveltté tenni a lentermesztést, mivel a népnek szüksége volt minden termőföldjére legfontosabb élelmiszerei termesztésére. Sikerült azonban bizonyos tavaszi búzafajta kitenyésztése az alsóvercekei kísérleti állomáson. Ez a fajta a Verhovinán eléggé meg is honosodott, nem váltak be azonban az egyes új növényfajtákkal, mint például a szójababbal, mustárral, ricinusbokkal stb. végzett kísérletek, részint a nép konzervatívizmusa és életmódja, részint az éghajlati viszonyok miatt. Emiatt csak két járható út maradt: a gyümölcsstermesztés minőségi megjavítása és felfokozása, továbbá az állattenyésztés fejlesztése.

Fajgyümölcsösök termőképessé tétele hosszú időt vesz igénybe, de Nagyszőlösön máris igen fejlett számócakultúra és kajszinbarack-telepek létesültek, Técső környéke pedig nevet szerzett almatermesztésével. Az érlelésítés megszervezése könnyen ment, mert Csehország örömmel vásárolta a kárpátaljai ízes gyümölcsöket. Ugyanez áll a kárpátaljai csemegezőlőre, míg Kárpátalja borát Csehország nem tudta felvenni, annak nagy szesztartalma miatt.

Az állattenyésztés fejlesztésére megvolt a remény, tekintve azt a szerencsés körülményt, hogy Kárpátalján

a havasok 82.000 kat holdnyi területen adnak legelőt; lévén a havasi legelők 83 százaléka állami birtok, ez a legelőterület 88 százalékban 1700 kat. holdnál nem kisebb gazdaságokat foglal magában. Ezeket a havasokon 1932 évben 4850 ló, 23.300 szarvasmarha, 63.810 juh és kecske legelt s ezek 23.000 állattenyésztő tulajdonába tartoztak. Egy tehén legeltetéséért idényenként maximum 20 csK, egy két évnél idősebb ló után 30 csK, ezen alul 20 csK, csikós kanca után 40 csK, juh után 4 csK, kecske után pedig 10 csK díjat kellett fizetni. A havasi legelőkön 1932-ben 1819 személy talált alkalmazást.

A havasi legelők Kárpátalja nagyon fontos gazdasági tényezői, mivel az ott fejlődött állatok minősége elsőrangú s e legelők az állatállománynak körülbelül 25 százalékát látják el élelemmel. Bár a kárpátaljai havasok talajuk termőereje és a fű minősége szempontjából még ma is megelőzik a svájci és tiroli havasi legelőket, azonban már a cseh gazdasági körök is megállapították, hogy minőségük évről-évre rosszabbodik. Ezért az utolsó években alapos és intézményes kormányintézkedéseket sürgettek, amelyek által elérhető lett volna az, hogy körülbelül 20 százalékkal több állat talált volna táplálékot a havasokon. A kormányintézkedések a felszabadulásig nem történtek meg, úgyhogy a kérdés rendezése hagyatékként maradt hazánkra.

Szólunk még a Kárpátalján végrehajtott földreformról. Kárpátalján a földbirtokpolitikai célokra lefoglalt 434.770 kat. holdnyi területből 80.800 kat. hold volt a földművelésre alkalmas terület. Ebből a csehszlovák Földhivatal 1936. év végéig kiosztott, illetőleg visszaidott a régi tulajdonosoknak 177.600 kat. holdat, amiből 61.700 kat. hold volt a földművelésre alkalmas. A földreformmal kapcsolatban 11 új kolónia alakult összesen 282 birtokossal. A birtokok átlagos nagysága 25*8 kat. hold. Az 1936. év végén még ki nem osztott lefoglalt földterület 256.000 kat. holdat tett ki, ebből 19.000 kat. hold a földművelési és 218.700 kat. hold az erdőterület. A földreform az állami birtokokra nem vonatkozott, pedig Kárpátalján az állam volt a legnagyobb földbirtokos. Az összterületnek körülbelül 30 százalékát birtokolta. Meg kell jegyeznünk, hogy a földreform által nyert területekből sok jutott a cseh telepéseknek. Erre vonatkozóan kimutatásokat nem hoztak nyilvánosságra, de hozzávetőleg 40 százalékot tett ki.

Általában elmondhatjuk, hogy Kárpátalja gazdasági kérdéseinek tanulmányozása a cseh hivatalok által körülbelül tíz évet vett igénybe. Ezért amikor már kialakult a segítség lehető iránya, beállott a gazdasági válság s a cseh állam gazdasági ereje annyira legyengült, hogy nem áldozhatott nagyobb összegeket ilyen befektetésekre. Hosszabb lejáratú tervek készültek ugyan a segítséghez, azonban nem értük el azok komoly elindítását sem. Erthető is ez abból a szempontból, hogy bármennyire feljavítanék is a földművelést, állattenyésztést, gyümölcsstermesztést stb., ez csak *javitana* a helyzetet, de a megélhetés kérdését *nem oldaná meg*, mert a megművelhető föld és a felhasználható legelő nagysága fix terület, míg a nép szaporulata változó és oly magas, hogy érdemleges rendezést csak a talajtól független kereseti források jelenthetnének. Ez az út a cseh gazdaságpolitika részére azonban csak részben volt járható.

Elsősorban olcsó árukkal kellett ellátni Kárpátalját. Sikertől az árakat úgy szabályozni, hogy a közszükségleti cikkek árai az egész állam területén egyformák voltak s így a keleti országrészek nem érezték meg az áruk árában az ipartelepektől való óriási távolságukat.

Ezzel, valamint e törekvéshez alkalmazott tarifapolitikával sikerült Kárpátalján az élelmiszerárindexnek az országos átlagtól való eltérését felfelé leszorítani 103 pontról egészen 54-re, de így is Kárpátalja maradt Csehszlovákia legdrágább országrésze, amelynek árindexe 1930-ban 961, míg az országos átlag 858, 1933-ban 802, az országos átlag 701 és 1936-ban 766, az orsz. átlag 712 volt.

Továbbá igen jól megszervezték a szociális gondoskodást, valamint kezdték tanulmányozni a ruszin földet, hogy megállapítsák ásvány- és energiagazdagságát, mint az iparosítás feltételeit. Közben megindították a mezőgazdasági munkaközvetítést a csehországi gazdaságokba és erősen propagálni kezdték Kárpátalja természeti szépségeit. Ennek váratlan eredménye lett, mert például 1936-ban 55.790 belöldi és 7651 külföldi látogatta meg Kárpátalját. 1935-ben 56.778 bel- és 7531 külföldi, 1932-ben 42.500 és 8665, 1930-ban 32.997 és 9597. Erre a váratlan eredményre a társadalmi szervezetek és állami intézmények minden igyekezettel az idegenforgalom nagyobb fellendítésére és állandósítására törekedtek. Több nyelven képekkel és térképpel ellátott füzeteket adtak ki, külön propagandairodát szerveztek meg Ungváron és Prágában. Azonban a világesemények minden további szándéknak útját vágják.

Kárpátaljával több hagyatékot kaptunk. Ezek egyike a népi rétegbe beidegződött az a tudat, hogy Kárpátalján értékes természeti kincsek vannak, amelyek kiaknázása a népet gazdaggá tehetné. Egészen fantasztikus állítások terjedtek el ebben a vonatkozásban, annyira, hogy már beteges tüneteket vettek fel ezek. Ezért egy ukrán geológus, prágai egyetemi magántanár, dr. Orlov Sándor, szükségesnek tartotta megírni, hogy: „Bár a kemény valóság kevésbé kellemes szokott lenni, mint a csapongó ábránd, a praktikus életben csak a tényekkel szabad számolnunk” s megállapítja, hogy Kárpátaljának sok vasérclelőhelye van, ezek „sem az érc magas minőségével, sem mennyiségével nem tűnnek ki”. Továbbá megmondja, hogy az aranynak megvannak a nyomai egyes pirittlepeken s „bányászati megkísérelték még a háború után is, de a kísérletek nem valósították meg a hozzájuk fűzött reményeket”. Kijelenti: „a szén lelőhelyeinek . . . elhelyezkedése, valamint a szén minősége alapján a kárpátaljai szén ipari jelentőségét nem szabad túlbecsülni”, továbbá, hogy „a nafta kérdése Kárpátalján mai napig megoldatlan”, de értékeseknek mondja a kőszó- és kőbányákat. Kárpátalja legnagyobb értékének ásványvízforrásait (kb. 300), természeti szépségeit és a természet szűz érintettségét tartja. Kár, hogy Orlov cikke 1939 március 15-én jelent meg (Kooprativna Reszpublika, Lemberg, 1939. évi 3. sz.) egy ukrán folyóiratban s így léhűtő hatása elmaradt. E feladatot nekünk kell elvégeznünk, de úgy, hogy ne gondolja senki, hogy szándékos értékrömlést akarunk végezni.

Az elmondottakból kitűnik, hogy mindenféle próbálgatások ellenére is, Kárpátalja gazdasági kérdései rendezetlen állapotban fogadták a magyar honvédséget, bár már világosan látszott az irány, amelyben a kérdések rendezést nyerhetnének. Hazánk előnyben van Csehszlovákiával szemben annyiban, hogy nem lévén ipari állam, nem kell minden úton kerülni Kárpátalja iparosítását, továbbá abban, hogy a nagy Alföld közelsége ismét megkönnyíti Kárpátalja kenyérmagvakkal való ellátását, szóval teljesíteni tudja azt, amire a ruszin nép hűz éven át olyan sóvárogva emlékezett vissza és vágyott.

Kolb Béla